

креативности личности. Аргументировано, что человек соответствующим образом осмысливает законы-максимы-нормы-концепты данного социума и подчиняет свои мысли и поведенческие паттерны определенным задачам самореализации личности в информационном социуме, который базируется на информационной инфраструктуре и информационных системах.

Ключевые слова: ментальность, інформаційно-комунікативний соціум, інформаційна культура, онтологічні вимірювання, аксіологічні вимірювання, технологічні вимірювання.

Kyrychenko M., PhD in pedagogical science, Professor of the Department of public service and education management, first Pro-rector - Pro-rector from scientifically-pedagogical and educational work of SHEE «University education management» NAPS of Ukraine, member of correspondent Academy of higher education (Kiev, Ukraine), E-mail: kmumo@i.ua

Implementation of human beingness in the informational and communicative society mentality.

Abstract. This paper analyses the mentality of informational and communicative society and its relation to the influence on development of a country, society and personality. The conceptualization of the human beingness realization in the informational and communicative society mentality is the aim of scientific research. The essence of mentality that affects a personality reveals in the article; considered the ontological, axiological and technological measurements of informational and communicative society, which mediated by mentality of people, countries and individuals; characteristic features of a person in the changing informational and communicative space are analyzed.

The method is an informaciological type, that permeates the human beingness and gives the person an informaciological features. On the basis of complex, systemic, structural and functional methods, implementation of human beingness in the informational and communicative society mentality is analyzed. The ontological, axiological and technological measurements of the society's mentality are revealed and their characteristics are described. The result of the study is the consideration the technological measurement of society development, which influences to the effectiveness of information and communication technologies implementation in all spheres of society and the individual life. Conclusion - an implementation of human beingness in the informational and communicative society mentality is more effective in highly developed countries, (leaders in the information infrastructure and information system building), creating an innovative environment and individual creativity implementing. Finally, future research is discussed that an individual comprehends the laws-maxims-norms-concepts of given society appropriately and submits the thoughts and behavioral patterns to certain tasks of individual self-realization in the informational society based on information infrastructure and information systems.

Keywords: mentality, informational and communicative society, informational culture, ontological measurements, axiological measurements, technological measurements, informational infrastructure, informational systems.

УДК 17.026.2+17.036+172.12

Маслікова І. І.,

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри етики, естетики та культурології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна), E-mail: i.i.maslikova@gmail.com

ЕТИКА ПРАВ В ОБГРУНТУВАННІ НЕГАТИВНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ НЕ ЗАВДАННЯ ШКОДИ

Анотація. В статті окреслюється логіка сучасної негативної деонтології, що виникла на ґрунті етики прав та яка визначає в якості пріоритетних до виконання негативні обов'язки не завдання шкоди. Крізь призму сучасних дискусій між представниками етичного консеквенціалізму та деонтологічної етики демонструється складність оцінки комплексних індивідуальних та колективних дій на предмет їхньої спроможності

реалізовувати обов'язок не завдавати шкоди.

Ключові слова: етика прав, позитивні та негативні права, позитивні та негативні обов'язки, обов'язок не завдання шкоди, негативна деонтологія, етичний консеквенціалізм.

Постановка проблеми. Розвиток моральнісної культури демонструє прагнення людства до досягнення моральних цілей – мирної співпраці, зростанню добробуту, саморозвитку і самореалізації індивідів. Однак живий моральний досвід свідчить, що таке прагнення до загального добробуту супроводжується різноманітними шкодами (забруднення навколишнього середовища, експлуатація трудових ресурсів в «потогінних виробництвах», неможливість надання всім нужденним допомоги в умовах обмеження ресурсів та ін.), яким далеко не завжди легко дати чітку етичну оцінку.

Тому в етичному дискурсі актуалізується проблематика шкоди, обґрунтування меж допустимості шкоди, а також обов'язків по її недопущенню або попередженню. Звернення до дискусій, що розгортаються в англо-американському (Р. Белламі, Б. Вільямс, Е. Енском, Ю. Ліхтенберг, С. Шеффлер, Ф. Фут) та німецькому (О. Гьоффе О., Г. Ломанн Г., Е. Тугендгат) етичному дискурсі, дозволить окреслити логіку «негативної деонтології» в обґрунтуванні обов'язків уникнення шкоди в умовах комплексності сучасного світу.

Метою даної статті є дослідження проблем обґрунтування обов'язків не завдання шкоди в індивідуальній та колективній дії в світлі етики прав.

Виклад основного матеріалу дослідження. Традиційно етика в якості суб'єкту дії розглядала індивіда в аспекті його взаємодії з іншими індивідами. Однак достатньо часто складні індивідуальні дії можуть мати в якості своєї складової комплекс взаємопов'язаних дій, які можуть бути викликані різними причинами. Сучасний британський філософ моралі Елізабет Енском продемонструвала таку складність у гіпотетичній ситуації, в якій чоловік качає отруєну кумулятивною отрутою воду в будинок, при цьому його дії обумовлені фізичними процесами його тіла (роботою м'язів, опорно-рухового апарату, нервовими імпульсами), прагненням поповнити запаси води, отримати гроші за цю роботу, отримати задоволення від плескання водою, отруїти мешканців будинку, тому що йому сказали, що вони займаються винищенням євреїв і планують війну, і після їхньої смерті до влади прийдуть інші політики, що побудують царство небесне на землі і ошчасливлять всіх людей [9, с. 37–39]. Тим самим Енском показала, що одна й та сама дія може містити в собі різні дії – фізичні, технічні, прагматичні, психологічні, моральні. І саме наявність свідомого наміру вчинити шкоду дозволяє виявити власне моральні причини.

Сформовані на сьогодні етичні концепції обґрунтування припустимості шкоди, що знайшли своє втілення в Доктрині подвійного ефекту і Доктрині здійснення і допущення шкоди, дозволяють визначити критерії оцінки індивідуальних вчинків на предмет їхньої моральної виправданості або неприпустимості. Індивідуальна дія, що призвела до шкоди, матиме моральне засудження, якщо вона є дійсною причиною шкоди, а не побічним ефектом інших причин, якщо задіяна шкода не є крайнім засобом та мала інші варіанти свого здійснення, якщо така дія є добровільною та усвідомленою, з чітким прямим наміром здійснити шкоду [6]. Важливим є й те, що шкода як результат такої дії є безпосередньою і часто негайною [13, с. 560].

Однак в умовах сучасного глобалізованого світу більшість дій є колективними, масштабними, такими, в яких кожен індивід не може усвідомити масштаби внеску своєї дії в кінцевий результат, оскільки він часто дистанційований від результату і в просторі, і в часі [14, с. 44–45]. Соціально-економічна ситуація останніх десятиків років породжує нові форми шкоди, що не потраплять в такі прості зрозумілі для моральної свідомості рамки індивідуальної дії. Зміна клімату, яку відчувають на собі, в першу чергу, бідні країни третього світу, забруднення навколишнього се-

редовища, виробництво і споживання сумнівного призначення і якості продуктів харчування, бездумне споживання продукції, виробленої на напівлегальних підприємствах з використанням дитячої праці та нещадною експлуатацією дорослих – це ті речі, які приносять не просто явну шкоду тут і зараз конкретним людям, а є тією шкодою, яку відчують і відчують на собі в далекій перспективі багато людей, ще поки що не народжені зараз. Яскравим прикладом комплексності означеної проблеми може служити тривіальна, здавалося б, річ – виробництво і споживання чистої бутильованої води. Мало кому відомо, що близько 95% її собівартості становить вартість пластикової пляшки. Витрати на рекламу (близько 10%), витрати на логістику і продаж плюс рентабельність компанії виробника в результаті роблять роздрібну ціну води в 2 тисячі разів вищою за водогінну питну воду. Тільки в США в тиждень споживається півмільярда пляшок води, в результаті, загальні суми, які витрачаються щорічно на даний продукт, не можуть не вражати. При цьому на подальшу переробку потрапляє в кращому випадку 14% використаних пляшок, близько 80% пластикових пляшок в подальшому транспортуються від сміттєвих контейнерів до звалища, де будуть розпадатися сотні років, забруднюючи навколишнє середовище, у тому числі створюючи штучні острови зі сміття в акваторіях країн третього світу. Очевидно, що економічно доцільніше і правильніше з етико-екологічної точки зору було б поставити очисні фільтри, замінити водогінні комунікації і таким чином забезпечити міста чистою водопровідною питною водою, проте бездумність споживача і маніпулятивного виробника все далі і далі здійснює масштабну шкоду нині існуючим і майбутнім поколінням людей всього світу [12]. Таким чином, практика людської діяльності демонструє комплексні проблеми соціальної взаємодії, що призводять в остаточному підсумку до розмивання індивідуальної відповідальності, коли кожен індивід не тільки не здатний досягнути своєї участі в шкоді, але і не здатний відчувати нормальні моральні реакції на такий колективний злочин - ні почуття провини, ні сорому, ні переживання ганьби [1, с. 244–260]. І це вже може породжувати вражаючі своїми масштабами злочини проти людяності, які мали місце в історії ХХ століття (політичні репресії комуністичних режимів, Холокост, Голодомор), які були здійснені з відкритого або мовчазного схвалення нормальними людьми.

Звісно, не можна ігнорувати той факт, що деякі люди можуть вести боротьбу із забрудненнями в силу своїх моральних переконань, хтось може здійснювати акції просування альтернативних засобів, що дозволяють зберегти навколишнє середовище з комерційних міркувань, хтось – створюючи певний тренд в поведінці або підкоряючись вже існуючій моді на екопродукцію. Але тим не менш, досить часто залишається загроза небажання протистояти такій шкоді у межах відомої ситуації «безбілетника»: при всьому розумінні шкоди забруднення навколишнього середовища індивіди нічого робити не будуть, оскільки можуть вважати, що від їхнього індивідуального опору забрудненню нічого не зміниться через його масштаби.

Отже, виникає проблема пошуку концептуального обґрунтування не тільки меж, що розділяють морально припустиму і неприпустиму шкоду, але й обов'язків ухилятися від заподіяння шкоди і допомоги тим, хто страждає від шкоди. Консеквенціалістська етика, що бере в якості критерію оцінки результат дії і приписує в обов'язок суб'єкта максимізацію блага і мінімізацію шкоди, далеко не завжди виявляється здатною дати правильне обґрунтування прийняттю рішення в ситуації морального вибору турботи про власне благо і благо ближнього, коли зворотнім боком такої турботи буде участь у шкідливій діяльності. Різноманітні дилемні ситуації із трамваями, товстунами, трансплантаціями, цапами-відбувайлами, описанні в літературі, що критикує консеквенціалістську етику, загострюють до крайнощів утилітаристську логіку турботи про максимізацію блага навіть за умов здійснення меншої шкоди, та засвідчують, що моральна свідомість пересічної людини буде чинити опір свідомому принесенню в жертву однієї лю-

дини чи меншості осіб заради врятування більшої кількості осіб [6, с. 139]. Але навіть якщо не доводити до таких гіпертрофованих крайнощів міркування, очевидно, що консеквенціалізм не «чутливий» до наявності моральних переконань у суб'єкта дії, які будуть ставити у неї внутрішній блок здійсненню шкоди заради більшого блага.

Так, в критиці утилітаризму як основного варіанту сучасного етичного консеквенціалізму, один з видатних британських моральних філософів сучасності Бернард Вільямс пропонує до розгляду досить показовий приклад. Джордж, тільки що отримав вчений ступінь в галузі хімії і знаходився у вкрай утруднене становищі у зв'язку з сімейними обставинами та з труднощами з працевлаштуванням за фахом, отримує від свого старшого колеги пропозицію роботи в лабораторії, яка розробляє хімічну та біологічну зброю. Джордж категорично проти такої роботи, оскільки він противник хімічної і біологічної війни. На що його старший колега пояснює, що в разі відмови Джорджа лабораторія нікуди не дінеться і буде далі вести розробки. Більш того, в разі відмови Джорджа посаду займе його одноліток, що більш ревно виконує роботу і не має моральних сумнівів. З утилітаристської точки зору, Джордж повинен прийняти пропозицію, оскільки він ефективно вирішить свої сімейні проблеми, проявляючи тим самим турботу про дружину і дітей. Однак, в даному випадку, коли здавалося б від індивідуальної дії не залежить загальний результат колективної дії, утилітаризм ігнорує питання важливості принципності переконань діючого суб'єкта, тим самим випускаючи з виду зв'язаність моральних переконань, намірів суб'єкта і його дії [15, с. 97–99], а так і обов'язок уникати участі в колективній шкоді.

Інший спосіб обґрунтування обов'язків уникнення заподіяння шкоди і надання допомоги пропонує деонтологічна етика прав, яка виходить із того, що всі люди є рівними від народження, а так, вони володіють невідчужуваними правами, пов'язаними із самоцінністю та гідністю особистості. Сутність етичної концепції прав і свобод людини полягає в тому, що кожна людина має право прагнути досягти щастя таким шляхом, який для неї виявляється найліпшим, але при цьому вона не має заважати іншим у їхніх прагненнях. Отже, моральнісний обов'язок людини полягає в тому, щоб активно, самостійно та відповідально будувати своє життя, але при цьому не порушуючи права та свободи інших людей.

Моральні права, що мають гарантуватися суспільством своїм членам, поділяються на такі, що мають негативний характер (права першого покоління) та позитивний (права другого покоління). Права, що мають негативний характер («негативні свободи» – *status negativus* – «свободи від примусу та насилля»), захищають інтереси індивіда від втручання суспільства, інших людей та держави, охоплюють права на життя та фізичну недоторканність, на самооборону та інші. Позитивні права поділяються на «позитивні свободи або права участі» *status activus* – «свободи для саморозгортання та розвитку», що мають соціально-економічне спрямування та стосуються формування політичної та суспільної волі, та «соціальні права частки» – «*status positivus*», що гарантують рівні та гідні умови життя [4, с. 60–62; 5, с. 55–58].

Таким чином, в обґрунтуванні меж морально неприпустимих дій слід розрізняти позитивні і негативні права, на що уперше звернула увагу сучасний британський філософ моралі Філіпа Фут, тим самим давши поштовх до розвитку «негативної деонтології». Негативні права – це заборона заподіяння шкоди, втручання, нападу, агресії, тобто заборона шкідливих позитивних дій або стратегічного бездіяльності. Позитивні права – вимога допомоги і підтримки, яка виникає в результаті вже отриманої шкоди. І оскільки за інших рівних умов загальні негативні права важче анулювати, ніж позитивні права, можна стверджувати пріоритет негативних прав [10, с. 27]. Відповідно, апеляція до негативних прав змушує суб'єкта утримуватися від шкоди, навіть якщо вона приводила би до максимізації блага в індивідуальній

або ж в колективній дії. Пріоритет таких прав означає, що заподіяння шкоди одній людині або декільком є неприпустимою навіть заради порятунку більшості людей.

Однак лише однієї фіксації наявності прав людини буде недостатньо для попередження шкоди, оскільки вони самі по собі не вказують на те, як їх реалізувати і потребують певної зобов'язуючої сили. Тому принципово важливими є обов'язки, які випливають із цих прав, оскільки вони «забезпечують набагато ефективнішу структуру для дій, ніж права, бо обов'язки безпосередньо визначають те, що слід робити» [2, с. 1020] та власне «право насправді визначається комплексом обов'язків, у якому воно міститься» [2, с. 1021]. Очевидно, що «права людини пов'язані із корелятивними обов'язками людини» [3, с. 37], які виникають на за-садах взаємності.

Пріоритетність негативних обов'язків щодо позитивних обов'язків впливає з кантівської типології досконалих та недосконалих обов'язків [7]. Вимоги надання позитивної допомоги є недосконалими в тому сенсі, що планка такої позитивного обов'язку не є принципово досяжною. Такі вимоги не можуть в повному обсязі бути реалізованими ніколи, оскільки спрямовані на постійне моральне вдосконалення особистості, яка добровільно підпорядковує себе таким обов'язкам. Джерелом такої моральної нормативності виступає сам діючий суб'єкт, це його персональний особистісний акт самовдосконалення, саморозвитку та самореалізації, де інший і його потреби розглядаються через призму саморефлексії того, хто надає допомогу.

Однак вимога полегшення долі страждених шляхом утримання від участі у шкідливій діяльності є більш конкретною, оскільки шкода часто здійснюється тут і зараз, обриси такої шкоди є очевидними. І тоді негативний обов'язок не коїти шкоди набуває більш строгої досконалої вимоги власне через її досяжність. В даному випадку стимулом до реалізації такої вимоги може виступати, як і в ситуації з позитивними обов'язками, свідоме бажання турбуватися про іншого в межах прагнення до власного вдосконалення. Хоча не варто виключати й інші резони: неучасть у шкоді може бути маловитратною у порівнянні з позитивною допомогою, але при цьому бути ефективним способом активно-діяльного моральнісного перетворення світу. Таким чином, належність реалізації негативних обов'язків є досить сильною і одночасно досить простою у своїй переконливості: «Не вбивайте людей, які не примушуйте їх, не нападайте на них, не грабуйте їх: якщо ви будете слідувати цим простим і безперечним правилами, ви будете робити те, що повинні робити, і не можете бути звинувачені; у всякому разі, ви реалізували свої обов'язки» [13, с. 558].

Однак, така пріоритетність благ постає предметом дискусій, в яких висвітлюються теоретичні та практичні проблеми етики прав. По-перше, як зазначають прихильники пріоритету позитивних прав, забезпечення негативних прав на безпеку особи та її майна так само потребують витрат як і позитивні права, а саме на утримання поліції, судів, в'язниць та інших установ правопорядку, що у своїх крайніх формах турботи про безпеку громадян та їхнього майна може призводити до встановлення поліцейської держави [2, с. 1008]. Отже, порівняння моральних прав та моральних обов'язків призводить знов-таки до утилітаристських розрахунків.

По-друге, низка проблем пов'язана із реалізацією позитивних прав. Обов'язки дії на благо іншого є більш різноманітними, ніж вимога не заподіяння шкоди іншим людям. І через таке розмаїття складно провести межу між обов'язком допомоги конкретним людям, що потрапили в біду, і обов'язком допомагати всім стражденим в цьому світі. Тим самим ставиться під загрозу простір власного особистого життя, автономії, самореалізації і турботи про власне благо, оскільки індивід тоді буде змушений відмовляти собі у всьому через вимогу постійної допомоги іншим людям. Іншими словами, вимога допомоги іншим переходить в ста-

тус «надналежного». Крім того, оскільки реалізація позитивних прав і обов'язків вимагає великих коштів, ніж негативних прав і обов'язків, це може призводити до конфліктів, оскільки реально може здійснюватися тільки вибіркова допомога, що в підсумку може призвести до підриву універсальності прав людини, з яких власне й витікають обов'язки [2, с. 1006].

По-третє, твердження, що обов'язок заборони завдавати шкоди має більш велику силу, ніж надання допомоги, може знаходити і емпіричні спростування. Люди з більшою готовністю готові жертвувати гроші на реальну допомогу тим, хто знаходиться в тяжкому становищі, ніж ті ж суми віддавати на випередження шкоди, будь то установки очисних споруд, самообмеження в покупці товарів вироблених в умовах експлуатації або тієї продукції, що приносить шкоду екології [13, с. 563]. Однак в довгостроковій перспективі програми інституційної допомоги нужденним, підтримувані МВФ, Світовим банком, різноманітними НГО, можуть мати серйозні проблеми побудови економік, заснованих на донорській допомозі, а не на розвитку власного потенціалу, можуть призводити до підриву стимулів до праці, потуранню корумпованості місцевої влади та інше [8, с.77–78]. Таким чином, якщо виходити з міркувань ефективності, результативності дії в короткостроковій перспективі, негативний обов'язок зменшення шкоди може бути слабшим, ніж позитивний обов'язок допомоги.

І по-четверте, в деяких ситуаціях визначити міру шкоди в комплексних подіях може бути просто неможливо. Так, сьогодні політика колоніалізму, що здійснювалася європейськими країнами в XVI–XX століттях, засуджується як шкідлива політика поневолення та експлуатації. Однак, якщо б історично не склалися б дані колоніальні процеси, складно сказати, якою була б політико-економічна ситуація в світі протягом цього часу і в наш час, і які б види та форми шкоди вона породила б. Таким чином, можна ставити питання про складність встановлення базового рівня шкоди, який міг би служити точкою відліку для заходів втручання або невтручання в ситуацію, відповідно складним стає і визначення самих негативних обов'язків [13, с. 572].

Не зважаючи на зазначені теоретичні та практичні проблеми попередження шкоди в індивідуальній та колективній дії, такі негативні і позитивні обов'язки можуть знаходити більше шансів на реалізацію, коли вони знаходять інституційну підтримку, оскільки «для реалізації будь-якого права людини його треба інституціоналізувати і сформулювати докладно» [2, с. 1002]. Яскравим прикладом вирішення екологічних проблем є досвід Сан-Франциско, в якому була впроваджена урядова програма «Zero Waste», в рамках якої у тому числі були заборонені продаж бутильованої води, пластикових пакетів та ін., що в кінцевому підсумку вже зараз демонструє практично нульовий показник відходів і забруднення [11]. При цьому важливо, що політичні заходи, які знаходять законодавче закріплення певних заборон, створюють фон для зміни моральної свідомості громадян, яким хоча спочатку і важко змінювати свою звичну поведінку, однак в подальшому які демонструють прихильність екологічним цінностям. Таким чином, сукупність індивідуальних дій громадян призводить до ефективності і результативності комплексних колективних дій.

Висновки. Здійснене дослідження сучасних дискусій між представниками консеквенціалістської та деонтологічної етики дозволило окреслити логіку негативної деонтології, яка виникла на ґрунті етики прав та визначає пріоритет негативних обов'язків не завдання шкоди. Враховуючи основні проблеми деонтологічного обґрунтування позитивних та негативних обов'язків (проблема «надналежного»; можливий підрив універсальності позитивних обов'язків через нездатність їхньої реалізації через обмеженість ресурсів; складність визначення міри шкоди, яка дозволила б чи не дозволила б втручатися в ситуацію; складність усвідомлення власного внеску в спільний результат дії; проблема

«безбілетника»), в якості перспектив практичної реалізації обов'язків зазначена необхідність інституціоналізації таких обов'язків для упередження шкоди в результаті колективної дії.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Бауман З. Актуальность Холокоста. – М: Европа, 2010. – 316 с.
2. Беллами Р. Три моделі прав і громадянства // Лібералізм. Ліберальна традиція політичного мислення від Джона Локка до Джона Роулза: Антологія. 2-ге вид. / Упоряд. О.Проценко, В. Лісовий. – К.: ВД «Простір», «Смолоскип», 2009. – С. 1001–1023.
3. Гьоффе О. Трансцендентальний обмін – фігура легітимації прав людини? // Філософія прав людини / За редакції Ш. Госепата та Г. Ломанна; пер. з нім. О. Юдіна та Л. Доронічевої. – 2-ге вид. – К.: Ніка-Центр, 2012. – С. 32–47.
4. Ломанн Г. Права людини між мораллю та правом // Філософія прав людини / За редакції Ш. Госепата та Г. Ломанна; пер. з нім. О. Юдіна та Л. Доронічевої. – 2-ге вид. – К.: Ніка-Центр, 2012. – С. 59–86.
5. Тугендгат Е. Спір про права людини // Філософія прав людини / За редакції Ш. Госепата та Г. Ломанна; пер. з нім. О. Юдіна та Л. Доронічевої. – 2-ге вид. – К.: Ніка-Центр, 2012. – С. 48–58.
6. Маслікова І. І. Етична легітимація шкоди та міркування спільного блага // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць, 2017, Випуск 121 (6), С. 139–142.
7. Маслікова І. І. Сутність та типологія моральних обов'язків у деонтологічній етиці І. Канта // Філософія і політологія в контексті сучасної культури, 2016, № 4 (13), С. 73–82.
8. Сен А. Развитие как свобода / Пер. с англ. под ред. и с послеслов. Р. М. Нуреева. – М.: Новое издательство, 2004. – 432 с.
9. Anscombe G.E.M. Intention. Second edition. – Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2000. – 94 p., – p. 37–39
10. Foot Ph. The Problem of Abortion and the Doctrine of the Double Effect // Virtues and Vices and Other Essays in Moral Philosophy. – Oxford: Clarendon Press, 2002. – P. 19–33.
11. Goodyear Ch. S.F. First City to Ban Plastic Shopping Bags // San Francisco Chronicle, March 28, 2007 – URL: <http://www.sfgate.com/green/article/S-F-FIRST-CITY-TO-BAN-PLASTIC-SHOPPING-BAGS-2606833.php>; Documentary movie: Trashed – URL: <http://www.imdb.com/title/tt2401099/> (Accessed 20.08.2017)
12. Leonard A. The Story of Bottled Water // The Story of Stuff Project – URL: http://storyofstuff.org/wp-content/uploads/movies/scripts/SoBottledWater_Annotated_Script.pdf; Documentary movie: The Story of Bottled Water (2010) <http://storyofstuff.org/movies/story-of-bottled-water/> (Accessed 20.08.2017)
13. Lichtenberg Judith Negative Duties, Positive Duties, and the «New Harms» // Ethics, 2010, Vol. 120, No. 3, P. 557–578.
14. Scheffler S. Individual Responsibility in a Global Age // Scheffler Samuel Boundaries and Allegiances: Problems of Justice and Responsibility in Liberal Thought. – New York: Oxford University Press, 2001. – P. 32–47.
15. Williams B. A critique of utilitarianism // Smart J. J., Williams B. Utilitarianism For and Against – 24-th printing. – New York: Cambridge University Press, 2005. – P. 77–150.

REFERENCES:

1. Bauman Z. Aktual'nost' Holokosta [The Relevance Of The Holocaust]. – М: Европа, 2010. – 316 s.
2. Bellami R. Try modeli prav i hromadianstva [Three models of rights and citizenship] // Liberalizm. Liberalna tradytsiia politychnoho myslennia vid Dzhona Lokka do Dzhona Roulza: Antolohiia. 2-he vyd. / Uporiad. O. Protsenko, V. Lisovyi – К.: VD «Prostir», «Smoloskyp», 2009. – S. 1001–1023.
3. Hoffe O. Transsendentalnyi obmin – fihura lehytymatsii prav liudyny? [Transcendental exchange is a figure of legitimation of human rights?] // Filosofiia prav liudyny / Za redaktsii Sh. Hosepata ta H. Lomanna; per. z nim. O. Yudina ta L. Doronichevoi. – 2-he vyd. – К.: Nika-Tsentr, 2012. – S. 32–47.
4. Lomann H. Prava liudyny mizh moralliu ta pravom [Human Rights between morals and law] // Filosofiia prav liudyny / Za redaktsii Sh. Hosepata ta H. Lomanna; per. z nim. O. Yudina ta L. Doronichevoi. – 2-he vyd. – К.: Nika-Tsentr, 2012. – S. 59–86.
5. Tuhendhat E. Spir pro prava liudyny [There is a Dispute about the rights of man] // Filosofiia prav liudyny / Za redaktsii Sh. Hosepata ta H. Lomanna; per. z nim. O. Yudina ta

L. Doronichevoi. – 2-he vyd. – K.: Nika-Tsentr, 2012. – S. 48–58.

6. Maslikova I. I. Etychna lehitymatsiia shkody ta mirkuvannia spilnoho blaha [Ethical legitimation of harm and considerations of the common good] // Hileia: naukovyi visnyk. Zbirnyk naukovykh prats, 2017, Vypusk 121 (6), S. 139–142.

7. Maslikova I. I. Sutnist ta typolohiia moralnykh obov'iazkiv u deontolohichnii etytsi I. Kanta [The Nature and typology of moral duties in deontology the ethics of I. Kant] // Filozofia i politolohiia v konteksti suchasnoi kultury, 2016, № 4 (13), S. 73–82.

8. Sen A. Razvitie kak svoboda [Development as freedom] / Per. s angl. pod red. i s posleslov. R. M. Nureeva. – M.: Novoe izdatel'stvo, 2004. – 432 s.

9. Anscombe G. E. M. Intention. Second edition. – Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2000. – 94 p.

10. Foot Ph. The Problem of Abortion and the Doctrine of the Double Effect // Virtues and Vices and Other Essays in Moral Philosophy. – Oxford: Clarendon Press, 2002. – P. 19–33.

11. Goodyear Ch. S. F. First City to Ban Plastic Shopping Bags // San Francisco Chronicle, March 28, 2007 – URL: <http://www.sfgate.com/green/article/S-F-FIRST-CITY-TO-BAN-PLASTIC-SHOPPING-BAGS-2606833.php>; Documentary movie: Trashed – URL: <http://www.imdb.com/title/tt2401099/> (Accessed 20.08.2017)

12. Leonard A. The Story of Bottled Water // The Story of Stuff Project – URL: http://storyofstuff.org/wp-content/uploads/movies/scripts/SoBottledWater_Annotated_Script.pdf; Documentary movie: The Story of Bottled Water (2010) <http://storyofstuff.org/movies/story-of-bottled-water/> (Accessed 20.08.2017)

13. Lichtenberg Judith Negative Duties, Positive Duties, and the «New Harms» // Ethics, 2010, Vol. 120, No. 3, P. 557–578.

14. Scheffler S. Individual Responsibility in a Global Age // Scheffler Samuel Boundaries and Allegiances: Problems of Justice and Responsibility in Liberal Thought. – New York: Oxford University Press, 2001. – P. 32–47.

15. Williams B. A critique of utilitarianism // Smart J. J., Williams B. Utilitarianism For and Against – 24-th printing. – New York: Cambridge University Press, 2005. – P. 77–150.

Масликова И. И., кандидат философских наук, доцент кафедры этики, эстетики и культурологии Киевского национального университета имени Тараса Шевченко (Киев, Украина), E-mail: i.i.maslikova@gmail.com

Этика прав в обосновании негативных обязанностей не причинения вреда

Аннотация. В статье очерчивается логика современной негативной деонтологии, возникшей на почве этики прав и определяющей в качестве приоритетных для выполнения негативные обязанности не причинения вреда. Сквозь призму современных дискуссий между представителями этического консеквенциализма и деонтологической этики демонстрируется сложность оценки комплексных индивидуальных и коллективных действий на предмет их способности реализовывать обязанность не причинять вред.

Ключевые слова: этика прав, позитивные и негативные права, позитивные и негативные обязанности, обязанность не причинения вреда, негативная деонтология, этический консеквенциализм.

Maslikova I., PhD in philosophical science, associate professor of the Department of Ethics, Aesthetics and Culturology, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine), E-mail: i.i.maslikova@gmail.com

Ethics of rights in justification of negative duties of avoiding harm

Abstract. The article outlines the logic of contemporary negative deontology, which bases on ethics of rights. Negative deontology claims priority of negative duties, especially to avoid causing harm. An overview of the discussions between the ethical consequentialism and deontological ethics makes it possible to discover the difficulties of evaluating both individual and collective action in order to reveal their ability to realize the duty of avoiding harm.

Particular attention is paid to the theoretical problems of justification of the priority of negative duties over positive duties (the problem of extra duties; the possible undermining of the universality of positive rights through the practical inability to help absolutely all people; the difficulty of determining the harm measure for interference or noninterference in situation) and the practical problems of their implementation (the difficulty of awareness one's contribution to collective harm; the free rider problem, practical priority of assistance to the needy and less

motivation to prevent harm all other things being equal). The carried out research makes it possible to outline the prospects for the practical effectiveness of negative duties as a result of their institutionalization

Keywords: *ethics of rights, positive and negative rights, positive and negative duties, duty of avoiding harm, negative deontology, ethical consequentialism.*

УДК 304.2.000.141:81'22

Кайс З. В.

кандидат філософських наук,
викладач кафедри філософії,
КПШ ім. І. Сікорського

(Київ, Україна), E-mail: zosia.kais@gmail.com

ЯК ВИРОДЖУЄТЬСЯ ГРАФІТІ (ТРАНСФОРМАЦІЯ КУЛЬТУРИ АЕРОЗОЛЬНОГО БАЛОНУ)

Анотація. *В статті проаналізовані ключові аспекти сучасних трансформацій культури аерозольного балону, а саме сценаріїв її комерціалізації, віртуалізації та інституціалізації та зроблене узагальнення про сутнісні зміни соціального смислу явища графіті та поступового виродження його у старій якості. Авторка доходить висновку, що до всіх копій графіті є некоректним застосування назви «графіті», а всі імітації графіті стають тепер якісно іншими знаками, повідомленнями з подвійними конотаціями та симулякрами другого порядку, які функціонують на основі ринкового закону вартості. Зазначено, що поступово акценти семіотичної сили знака графіті зміщуються на його симуляції, а саме цифрові копії в соціальних мережах. Зауважується, що сучасний муралізм не має спільних рис з графіті, зокрема через його підконтрольний владі характер.*

Ключові слова: *графіті, стріт-арт, муралізм, комунікація, соціальна семантика, повідомлення, знак.*

Графіті, стріт-арт та муралізм співіснують сьогодні у великих містах на рівні зі всіма іншими візуальними засобами (такими, наприклад, як реклама) та впевнено входять до публічної сфери. Ці три явища генетично пов'язані між собою субкультурним явищем, що виникає та швидко розповсюджується у другій половині ХХ ст. Водночас, всі три зображувальні практики містять у собі спільне культурне ядро, яке відсилає до прадавньої традиції писання та малювання на площині стіни. Муралізм і стріт-арт за визначенням сучасного українського журналіста та кинокритика Дмитра Десятерика можна описати як пост-графіті, він пропонує влучний термін «high graffiti» («високе графіті», за аналогією з високим Відродженням) для позначення тієї частини графіті, які виходять на якісно інший рівень ціннісно-сміслового наповнення, що позначається змінами мистецьких стилів, а також змінами в світогляді. Оскільки сучасні майстри міського монументального живопису є в основній своїй масі вихідцями з субкультури графіті, які завдяки професійній художній освіті, багаторічному досвідові відточування навичків малювання аерозольною фарбою, приходять до муралізму, можна стверджувати, що першопочотково девіантне явище графіті зазнає ідеологічних та стилістичних змін і виходить на конструктивний та гуманний рівень свого існування.

Дослідницька традиція щодо соціального феномену графіті наразі перебуває на стадії становлення, поступово оформлюється його тезаурус. В сучасних наукових працях міські графіті висвітлювали Ж. Бодрійяр, Д. Бушнелл, Д. Козловска, М. Купер, М. Лур'є, Я. Оледзькі, Г. Чалфант та інші. Соціологічні і психологічні аспекти графіті розкривали А. Белкін, А. Скороходова, Т. Щепанская, Р. Лахманн, П. Ковальські та інші. Протягом останнього десятиліття графіті потрапляло до фокусу уваги українських дослідників, а саме: І. Є. Головахи, Т. Г. Єрмакової, К. І. Станіславської.

Вже зазначалося, що будь-яке дослідження феномену графіті має